

LIMBAŽU RAJONA AKMENI, SENVIETAS UN SVĒTVIETAS

www.limbazi.lv

Limbažu rajona teritorija – 2580 km²,
iedzīvotāju skaits ~ 40 000 iedzīvotāji.
70 % no Limbažu rajona aizņem Ziemeļvidzemes biosfēras
rezervāts, kas ir viena no 490 UNSECO programmas
“Cilvēks un biosfēra” vispasaules tīmekļa teritorijām.

Limbažu novada teritorija apdzīvota jau 1. gadu tūkstoši
pirms Kristus dzimšanas, par ko liecina atrastie akmens cirvji
un kalti Liepupē, Limbažos, Rozēnos un Viļķenē, Buļļumuīžas
senkapi – akmens krāvumu segti uzkalniņi ar apbedījumiem
akmens šķirstos, kuri atrodas Limbažu pagastā pie
“Dravnieku” mājām, ceļa Limbaži–Ragana 9. km.

i Maršruti un ekskursijas pa Limbažu rajona
senvietām, svētviетām un akmeņiem –
gide **Daina Čakste**
Tāl. +371 29455387

i Limbažu TIC
Limbaži, Burtnieku ielā 5
Tāl. +371 64070608, +371 28359057
E-pasts: limbtic@apollo.lv

Teika

Kā akmeņi radušies

Pasaules sākumā Dievs bijis taīns, bet bargs zemes valdnieks. Dieva bardzība Vētrai nepatikusi, tāpēc viņa gājusi ar sūdzību grāmatu pie paša Dieva, ko Dievs atraidījis. Par to Vētra gribējusi Dievam atriebt un sajaukt viņa radīto pasauli. Nu viņa skraidījusi pa visām pasaules malām, gaisā griezdama gan putekļus, gan smiltis. Dievs to ieraudzījis un tai uzsaucis: "Miers! Viss, ko Vētra pacēlusi, lai nokrīt kā smagi akmeņi."

Putekļi un smiltis tad pārvērtušies par akmeņiem un nokrituši, kur viņi vēl tagad stāv. Tā radušies akmeņi, ko Vētra vairs nevarējusi pakustināt. Vēl tagad Vētra, lai Dievam atriebtu, griežot gaisā visu, ko varēdama.

Ievads

Šajā izdevumā apkopota informācija par Limbažu rajona mazāk pazīstamiem objektiem: senām kulta vietām, senvietām un akmeņiem – dižakmeņiem, laukakmeņiem, gan arī akmeņiem, kurus cilvēks laika gaitā izmantojis savām vajadzībām.

Laukakmeņi ir viena no būtiskām Latvijas ainavas sastāvdaļām. Cilvēks gadu tūkstošiem ir bijis cieši saistīts ar akmeni. Laika gaitā akmens pielietojums ir bijis visdažādākais – kalpojies gan kā ierocis, darba rīks, pielūgšanas objekts, gan kā celtniecības materiāls, elktēls un skulptūra, robežzīme, kapa piemineklis u.c.

Limbažu rajons bagāts ar interesentiem akmeņiem un to apzināšana turpinās.

Senvietas ir nepārvērtējama mūsu kultūras mantojuma sastāvdaļa. Senvietas nav tikai atsevišķi vides objekti, tās veido mūsu saikni ar pagātni, ar savām saknēm.

Svētvietas ir vietas ar ļoti augstu pozitīvo enerģētisko un informatīvo līmeni, parasti nostāstiem un teikām apvītas ar savdabīgu un daudziem neizprotamu pievilšanās spēku. Atnākot uz šiem enerģētiskajiem centriem ar labiem nolūkiem, ir iespējams sakārtot domas, uzlabot veselību, iegūt garīgo līdzsvaru, kas palīdzēs atrisināt daudzas ikdienas problēmas.

Ņemot vērā to, ka izdevums vairāk orientēts uz tūristu auditoriju, tajā nav aplūkoti visi akmeņi un visas senvietas un svētvietas, bet tikai tās, kuras vizuāli ir ievērojamākas un vieglāk pieejamas.

Cilvēka dzīve beidzas, bet akmens, ko cilvēks ar savām rokām pārveidojis, paliek un pārdzīvo ne vienu vien paaudzi.

Izsakām pateicību Limbažu rajona padomei par iespēju piedalīties konkursā "Pilnveidojot sevi, dot citiem" un VAS "Latvijas Hipotēku un zemes banka" par materiāla sagatavošanas un izdošanas finansējumu.

Materiāla sagatavošanas darba grupa

Daina Čakste

Ilze Millere

Gita Svilāne

Kas ir dižakmeņi?

Tie ir ļoti lieli laukakmeņi, kuru virszemes tilpums sasniedz vai pārsniedz 10 kubikmetrus. Vietējās nozīmes dižakmeņi ir tie akmeņi, kas lielāki par 7 kubikmetriem. (www.dabasretumi.lv)

Kādi akmeņi jāaizsargā?

1. **Visi akmeņi, kas nes kādas latviešu mitoloģiskās dievības vai gara vārdu** (Māra, svētmeita, Pērkons, Jānis, Ūsiņš, Jumis, skroderis, pūķis, ragana, vadātājs, Velna māte, vilkacis, vilks, burvis, burtnieks, spoks utt.), neatkarīgi no šo akmeņu izmēriem.
2. **Bedrišakmeņi** – vieni no vissenākajiem kulta (godināmajiem) akmeņiem. Pagaidām Latvijā apzināti vairāk nekā 20 šādi unikāli tālās vēstures akmeņi.
3. **Blōdakmeņi** – paši jaunākie kultakmeņi, kas izkalti apļa formā kā lieli dzirnakmeņi, kuriem vidū iekalta liela apaļa iedobe kā mutes blōda.
4. **Kausakmeņi** – neregulāras formas akmeņi ar plakānu virsmu, kuros iekaltas dziļas elipsoīda formā izslīpētas iedobes 15–25 cm diametrā.
5. **Muldakmeņi** – kultakmeņi ar iekaltām vai dabīgas izcelsmes dažāda lieluma muldām, kurā var sakrāties no debesīm nākošais svētais, dziedinošais ūdens.
6. **Akmeņi, par kuriem ir teikas un nostāsti.**
7. **Senie robežakmeņi** ar iekaltiem gadskaitļiem vai ar robežu zīmēm.
8. **Senie krustakmeņi** – akmeņi ar dažāda veida krustiem no viduslaiku kapsētām vai savrupi apbedījumi.
9. **Akmeņi ar seniem tekstu iekalumiem.**
10. **Senie saimnieciskās darbības akmeņi** – graudberži, vergu blōdas, akmens siles, kaltie dzirnakmeņi, kvadri – seno būvju akmens detaļas, akmens galdī, akmens lodes.
11. **Visi akmeņi, kas atrodas jūras piekrastē ūdenī un pludmalē un 300 m no krasta,** neatkarīgi no to lieluma.
12. **Akmeņi ar ledāja atstātajām skrāpējuma pēdām.**

Kā jāmēra akmeņi?

- Jāmēra akmens apkārtmērs pie zemes vai lielākais apkārtmērs, ja tas ir augstāk.
- Jāmēra akmens garums un platums.
- Ja akmens atrodas slīpumā, tad jāmēra augstums kalna pusē un lejas pusē.
- Ja dižakmens ir labi noapaļots, un tā forma atgādina siena gubu vai maizes klaipu, akmens virszemes tilpumu var aprēķināt pēc formulas: garuma, platuma un augstuma reizinājums dalīts ar divi.
- Ja zemes virsma ap akmeni ir nevienāda, tad jāizdara pēc iespējas vairāki augstuma mērījumi un jānosaka vidējais, mērījumu rezultātu summu dalot ar mērījumu skaitu.

Limbaži

1 **Akmens ar krustu** atrodas pie Limbažu pilsdrupām. Atrasts 2001. gada vasarā, paplašinot ielu pie Limbažu pienotavas. Pēc 1929. gadā pierakstītiem nostāstiem, te kāds vīrs, vārdā Gulbis, nokritis no siena v ezuma un nosities, tādēļ negadījuma vietā nolikts akmens ar krustu. Iespējams, šis ir tas pats akmens, kas toreiz atradies pie Limbažu pienotavas dīķa.

2 **Akmens pie Lielezera mototrases** atrodas Limbažu Lielezera krastā netālu no mototrases, bijušā grants karjerā. Tā izmēri: augstums 1,94 m, apkārtmērs 8,9 m.

Ainaži

3 **Ziemeļu mols** – pašreiz diezgan labi saglabājies akmeņu mols, uz kura 20. gs. sākumā labākai kuģu iekraušanai un izkraušanai bijis ierīkots šaursliežu dzelzceļš.

Staicele ar lauku teritoriju

4 **Upurkalns ar upurakmeni** atrodas pirms Staiceles šosejas Aloja–Staicele kreisajā pusē Karogupītes labajā krastā. Šo kalniņu vēl sauc arī par Baznīckalniņu un Karogkalniņu, kurš ir ap 15 x 10 m un atgādina maizes klaipu. Pašā kalniņa centrā ir ovālas formas akmens. Tā izmēri: 1,4 x 1 m, virszemes augstums 0,4 m. Šī ir sena kulta vieta.

5 **Dzelzāmuru dižakmens** atrodas Karogupītes vai Dzelzāmurupītes kreisajā krastā stāvās nogāzes vidusdaļā. Akmens augstums lejas pusē 2,75 m, kalna pusē 1 m, garums 3,4 m, platums 2,1 m, apkārtmērs 9,2 m, tilpums 10 m³, svars ap 20 t.

Salacgrīva ar lauku teritoriju

6 Maija birzs akmens atrodas Salacgrīvas pilsētas teritorijā 1935. gada 15. maijā stādītā bērzu birzī Salacgrīvas–Pociema ceļa labajā pusē ap 300 m no tā. Izmēri: augstums 1,96 m, apkārtmērs 11,4 m.

7 Kauguru akmens atrodas starp Kauguru un Raudu mājām ar niedrēm apaugušā jūras piekrastē. Izmēri: augstums 1,96 m, apkārtmērs 10,3 m, virszemes tilpums 17 m³.

8 Svētupes Libiešu upuralas atrodas Svētupes labajā krastā pie Kuiķules. Tā ir bijušā Metsepoles novada libiešu nozīmīgākā kulta vieta, par ko liecina arheoloģiskajos izrakumos atrastās 628 monētas un senlietas. Alu sienās iegravētas senās maģijas zīmes un visvecākais uzraksts Latvijā alu sienās – “1664”. Tā ir viena no garākajām alām Latvijā.

9 Kuiķuļu svētozolu birzs vieta – bijusī kulta vieta. Tā atrodas ap 300 m augšup pa Svētupes krastu. Šeit auguši ozoli, kuru dobumos ļaudis likuši savus ziedojumus. Šajā vietā, izdarot pārbaudes rakumu, konstatēts 30 cm biezs pelnu slānis.

10 Mērnīku zirgakmens atrodas ūdenstūristu atpūtas vietā “Selgas” Salacas krastā Špilbergu līcī, kas ir bijusī sena balles vieta. Akmens izmēri: 2 m x 1,5 m x 1,5 m.

11 Vidzemes akmeņainā jūrmala ir dabas liegums 14 km garumā no Tūjas Zaķupītes ietekas jūrā līdz Dzeņiem. Akmeņaino pludmali daudzās vietās norobežo kraujas ar alām un nišām, kā arī jūrā iestiepjās vairāki zemes ragi.

Kutkāju dižakmens Atrodas Salacgrīvas lauku teritorijā, Kutkāju ragā. Augstums 2,1 m, platums 3 m, garums 6 m, virszemes tilpums 16 m³. Šis lielakmens ir asām, lauztām ģeometrisku līniju šķautnēm, vertikālām sānu malām, plaisām sašķeltis, izdrupušiem robiem, bez nevienas noapaļotas līnijas. Neparasti iegarenā forma un asās malu šķautnes liek domāt, ka Kutkāju dižakmens nav saglabājis savu sākotnējo lielo apjomu un noapaļotās formas, bet ir akmeņkaļu apskaldīts.

12 Svirpu (arī Zonepes) Milzakmens atrodas 300 m uz Z no Korģenes—Karogu ceļa, 3 km aiz bijušā Ainažu šaursliežu dzelzceļa uzbēruma, 1,5 km uz A no Svirpjiem, ar eglēm apstādītās Krūmiņu pļavas malā. Var orientēties arī pēc Zvaigznīšu un Laužņu mājām, kas arī atrodas netālu. Akmens ir grūti atrodams. Tas ir trīsstūra formas ar diezgan stāvām malām. Izmēri: garums 6,2 m, platums 5,9 m, augstums 2,4 m, apkārtmērs 18 m, virszemes tilpums 35 m³. Jau 1920.—30. gados akmens Korģenes pamatskolas skolotāja Gusta Sedlenieka vadībā uzmērīts.

12

13

13 Ličupes akmens atrodams tieši pretī Ličupes mājām pie ceļa Oltuži—Veczemju klintis. Tas ir apaļas formas, augstums ap 2 m (ūdenī līdz 1 m), apkārtmērs 11,75 m, tilpums ap 10 m³. Akmens ir skaists, zilganpelēkā krāsā.

Limbažu pagasts

14 Buļļumuižas senkapi. Šie akmens krāvuma senkapi attiecas uz bronzas laikmeta otro pusi un tā beigām, un tie ir ap 1500 gadu veci apbedījumi. Šie Baltijas somiem piederošie apbedījumi — ap 30 akmens krāvumu, kuru augstums sniedzas līdz 2 m un diametrs ir 3—14 m, tika atklāti 1927. gadā. Apbedītie guldīti šķirstos, kas izlikti no akmeņiem, bet šķirstu pamatne nobruģēta sīkiem akmentiņiem. Katrā uzkalnā konstatēti 1—8 apbedījumi, gan skeletkapi, gan ugunskapi. Centrālā apbedījuma šķirsts parasti veidots rūpīgāk nekā pārējie, iespējams, ka tajā guldīts dzimtas vecākais. Arheologa J. Graudoņa vadītajos izrakumos 1965. gadā atrasti sīki bronzas fragmenti, trauku lauskas, kaulu drumslas. Ar akmens riņķi apbedījumu grupu aptvēra tādēļ, ka cilvēki ticēja, ka riņķis ir robeža, ko nevar pāriet ne ļaunie gari, ne mirušo dvēseles, un akmens riņķis bija robeža starp dzīvo un mirušo pasauli.

15 Empagu svētavots atrodas aiz Lādezersa ciemata, apmēram 1 km pa ceļu uz Nabes pusi līdz asfalta beigām, tad pie pirmā ceļu krustojuma pa kreisi un pa taciņu gar meža malu līdz avotam. Avots atrodas mežā enerģētiski spēcīgā vietā un ir augšupejošs avots ar 5—7 izvirduma vietām, kas nes balto smilti. Senos laikos Lieldienu rītos vietējie iedzīvotāji te nākuši mazgāt mutes un peldinājuši avotā savus sivēnus, lai tie aug brangi un dūšīgi. 2004. un 2005. gada talkās avots sakopts un iekļauts kultūrvēsturiskā izziņas takā "Lādezers".

14

15

16 Akmens pie Ceļmalu mājām atrodas pie mājas caur pagalmu ejošā ceļa malā. Tā augstums 2,2 m, apkārtmērs 8,1 m, platums 1,5 m, garums 2,8 m, tilpums 10 m³.

17 Ikšķiļu Svētliapa – kulta vieta. Tā atrodas Kaijciema ceļa labā pusē lauka vidū, ap 200 m no ceļa un netālu no Ikšķiļu mājām. Liepa sastāv no 4 ļoti veciem kopā saaugušiem kokiem, no kuriem garākais sasniedz ap 23 m augstumu.

18 Krusta akmens pie Sīpolu mājām atrodas apmēram 700 m aiz Sīpolu mājām, pa meža ceļu caur izcirtumu, kreisā pusē, grāvja malā. Jau 1938. gada 9. decembrī avīzē "Limbažu Vēstnesis" publikācijā "Umurgas Sīpolkalna dzirnavas un kapakmens mežā" aprakstīts šis akmens un notikumi ap to: *"Vecos laikos starp Umurgas pagasta Sīpolu mājām un Miežu mājām atradies liels mežs, pa kuru bieži maldījušies cilvēki. Reiz kāds nabags caur šo mežu gājis uz Miežu mājām un tā apmaldījies, ka pat nesapratis, kur rīta, kur vakara puse. Viņš gājis un tā maldījies pa mežu, kamēr tam uzklupuši plēsīgi suņi un to nokoduši. Apkārtējie nabagi, to dzirdot, ļoti noskumuši un visi steigušies nelaimīgo apbedīt. Par kapa vietu izraudzījušies Sīpolu māju kalniņu. Visi nabagi aiz liela žēluma par nelaimīgo ar saviem nažiem un duncīsiem no akmens izkaluši pieminēkli ar ugunskrustu priekšpusē un to uzceluši tai vietā, kur nabags nokosts. Šis pieminēklis vēl tagad tur atrodas. Ļaudis runā, ka naktīs, gar šo pieminēkli ejot, var dzirdēt suņu riešanu, kaukšanu un plēšanos. Runā arī, ka minētais pieminēklis uzcelts Ziemeļu kara laikā par piemiņu gadījumam, kad tur sēdējis Zviedrijas karalis un vērojis kaujas notikumus".*

Lēdurgas pagasts

19 Mudurgas dižakmens atrodas Lēdurgas dendroparkā. Tā augstums 1,95 m, apkārtmērs 13,5 m, garums 4,3 m, tilpums 14 m³.

ASV zinātnieki pētījuši Mudurgas dižakmeni, un 2004. gadā parka apsaimniekotāji saņēmuši ziņu, ka akmens saules gaismu ieraudzījis pirms 15300 gadiem ledāju kušanas laikā. Tas ir ASV zinātnieku laboratoriski konstatēts fakts.

Vidrižu pagasts

20 Divi robežakmeņi pie

E. Melngaiļa muzeja. Pirmais robežakmens ir tieši ceļa malā pagriezienā uz muzeju. Šis akmens te izmantots kā dekoratīvs elements. Uz akmens pa daļai redzams gada skaitlis: 1868. Otrais robežakmens atrodas grāvja malā pie šosejas pretī muzejam. Akmens ir neliels un uz tā uzraksts: 1868. N4 +. Šajā gadā Igates muiža atdaliņa pagastam daļu savas zemes.

20

21

21 Kaķu bedrīšakmens – kultakmens.

Visnoslēpumainākie kultakmeņi ir bedrīšakmeņi, kuri atrodami gandrīz visur pasaulē. Šo bedrīšakmeņu vecumu zinātnieki vērtē līdz pat vairākiem gadu tūkstošiem. Ir vismaz ap 30 hipotēžu, kāpēc cilvēki veidojuši akmeņos bedrītes. Tiek uzskatīts, ka šie akmeņi saistīti ar veļu kultu, citi domā, ka akmeņos atveidots zvaigžņu stāvoklis debesīs, tās bijušas upura vietas un tā tālāk. Kaķu bedrīšakmens atrodas ap 140 m no Aģes upes labā krasta pļavas vidū, uz "Kaķu" mājai piederošās zemes. Akmens garums 3,25 m, platums 3 m, apkārtmērs 11,8 m, virszemes tilpums 6 m³. Kaķu akmens virsmā iedobtas aptuveni 80 sfēriskas bedrītes, kuru dziļums ir no 3–10 cm. Kaķu akmens ir astotais no šīs klases kultakmeņiem, kas atrasti Latvijā. Vietējie iedzīvotāji to sauc arī par Mēness akmeni. Gar akmens A malu visā garumā iekalta 6–8 cm dziļa un tikpat plata rene.

22

22 Elku kalniņš, Jāņkalniņš, Upurkalns – sena kulta vieta. Šis kalniņš atrodas šosejas Limbaži–Ragana labajā pusē pašā ceļa malā pie bijušā Lejas kroga, netālu no E. Melngaiļa muzeja.

23 Tiņu akmens atrodas lauka vidū pie Tiņu mājām, ap 200 m no ceļa, kas ved pāri Aģes upei, ceļa labajā pusē. Tas ir gaiši pelēkā krāsā ar apkārtmēru 13,5 m un virszemes augstumu 1,50 m.

23

Skultes pagasts

24 Lielais Lauču akmens atrodas pie Vidlauču mājām liedagā. 1853. gadā ledus krāvumi to iznesuši krastā. Tā augstums 2,15 m, apkārtmērs 12,25 m, virszemes tilpums 20 m³ un svars 60 t. Akmens ir valsts nozīmes aizsargājams dabas objekts.

25 Mazais Lauču akmens atrodas ap 150 m no Lielā Lauču akmens uz Rīgas pusi, liedagā. Tā augstums 2 m, apkārtmērs 9,6 m, virszemes tilpums 10 m³. Arī šis akmens ir valsts aizsargājams dabas objekts.

26 Lauču Zīmju akmens atrodams starp Lielo un Mazo Lauču akmeni, neliela strautiņa malā. Reizēm pēc lielākām vētrām šis akmens ir aplāts ar smiltīm. Akmens virszemes daļa nav liela. Tas ir 25 cm augsts, tā platums 90 cm un garums 1,70 m. Akmens garenais virziens: Z–D. Zīmes veido ap 65 cm gara likloču līnija, kas ietur A–R virzienu, to krusto īsākas līnijas, viena no tām – ar noslēgtiem galiem. Vēl ir divi pareizas formas aplū iekalumi ar sfēriskām bedrītēm centrā.

27 Putnu akmeņi. Ir nostāsts: *“1895. gada pavasari, pēc bargas ziemas Duntē uz Vārzas raga ledus turējies vēl ap Jurģu dienu, kad vecais Alksnis savu mantu pa jūras ledu vedis uz jauno vietu. Pēkšņi ledus sācis virzīties uz krastu, pajūgs ar visu dzīvo un nedzīvo mantību iznests krasta kārklos, bet jūrā uz zemūdens raga vairāk nekā 100 m no krasta, kur dziļums ir ap 1,5 m, pacēlies apmēram 20 m augsts ledus krāvums. Šī krāvuma vidū ap 12 m augstumā atradies prāvs akmens, kas, ledum izkūstot, pievienojies pārējiem akmeņiem jūrā.”* Kopš tā laika uz Vārzas raga no ūdens ārā slienas trīs “Putnu akmeņi”, kas iekļauti ģeoloģiskā uzskaitē. “Putnu akmeņi” labi saskatāmi bezvēja laikā. Tos par atpūtas vietu bieži izmanto kaijas.

28 Zirgakmens vai Trīsstūra akmens atrodas pludmalē netālu no Vārzām Rīgas virzienā.

29 Robežakmens pie Vārzām atrodas tieši pretī zivju pārstrādes ceha "Dunte plus" teritorijas iezogojuma stūrim, pa kreisi no vārtiem ceļa kreisā malā. Tā izmēri ir nelieli: garums 52 cm, platums 46 cm, augstums 32 cm. Uz akmens virsmas iekalts gada skaitlis: 1865 un krusts labā sāna malā. Šis ir Skultes muižas baronu Freitāgu dzimtai piederošo zemju robežakmens.

30 Jezuītu akmens. Šis robežakmens šādi nosaukts pēc "Dabas retumu krātuves" ziņām. Akmens atrodas uz bijušās Limbažu pilsmuižas zemju robežas un pašlaik atrodas starp Teterišu un Kliķu mājām mežā novadgrāvja malā. Akmens izmēri: augstums 1,18 m, apkārtmērs 7,50 m. Uz akmens iekaltas šādas zīmes: | 186 +, bet vienā stūrī – kristiešu krusts.

Liepupes pagasts

31 Tiniņkalna senkapi. Dažādos vēstures posmos apbedīšanas parašās izmantoti akmeņi, gan veidojot nelielas konstrukcijas, gan vienkāršus akmeņu salikumus. Šie akmens krāvuma senkapi ir agrais un vidējais dzelzs laikmets un atrodas nelielā uzkalniņā 51 m.v.l. pie Bērzkalnu mājām, šosejas Limbaži–Tūja labajā pusē ap 200 m no ceļa, netālu no ceļu krustojuma Mežmalī–Vitrupe.

32 Tūjas bļodakmens pašreiz atrodas netālu no bijušajām Tūjas muižas ēkām bērzu birzītē lauku vidū. Bļodakmens atrasts 2001. gadā meliorācijas akmeņu kaudzē. Agrāk tas varēja būt pavisam citā vietā. Bļodakmens apkārtmērs 4,07 m, diametrs 1,28 m, augstums 0,4 m, bļodas diametrs 38 cm.

33 Zaķupītes dižakmens atrodas bijušajā Zaķu grants karjerā uz A no Tūjas ciemata, netālu no Zaķupītes un Griķu mājām. Akmens ir kā melns milzenis. Ap akmeni grants rakta laikā no 1962. līdz 1965. gadam. Kopš 1978. gada karjers apmežots. Akmeni ir mēģināts sadalīt kapu pieminekļiem, ir vairāki atšķelti gabali. Tā apkārtmērs 17,5 m, augstums 2,2 m, garums 5,6 m, platums 3,95 m, virszemes tilpums 30 m³. Atšķelto blūku tilpums ap 8 m³.

33

34 Prinku dižakmens atrodas pie Prinku mājām lauka malā ap 200m no ceļa Jelgavkrasti—Stūrīši. Akmens augstums 2,1 m, apkārtmērs 9,9 m, tilpums 14 m³.

34

35 Rūjas Svētliepa – kulta vieta. Atrodas pie ceļa Jelgavkrasti—Stūrīši 100 m uz D no Rūju mājām lauka malā. Vecā liepa savu garo mūžu nodzīvojusi – no tās atzarojās piecas atvases, no kurām palikusi viena slaida ap 25 m augsta liepa, kuras apkārtmērs ir 2,65 m.

35

36 Burukuģu būvvieta pie "Ūķiem".

Pie "Ūķu" mājām jūrmalā atklāts piemiņas akmens burukuģu būvvietai. Akmeni tēlnieka Viļņa Titāna iegravēts uzraksts: "Burukuģu būvvieta 19. gs." Būvvieta ar akmeņiem iezīmēta burukuģa "Rota", kurš būvēts no 1884. gada jūlija līdz 1886. gada jūlijam, klāja kontūra.

36

37 Ķirru akmens atrodas Ķirru mājām piederošā mežā apmēram 300 m no ceļa Jelgavkrasti—Lembuži. Tā garums 3,8 m, platums 2,7 m, augstums 1,8 m, virszemes tilpums 18 m³.

37

Vilķenes pagasts

38 Muižuļu dižakmens ir septītais lielākais Latvijā, lielākais Limbažu rajonā. Tā izmēri: augstums 2,3 m, apkārtmērs 20 m, platums 5,7 m, garums 7 m, virszemes tilpums 46 m³. Muižuļu dižakmens atrodas Muižuļu stigas kreisajā pusē, ap 220 m no stigas ceļa mežā.

39 Vilķenes bļodakmens atrodas ceļa Vilķene–Ķirbiži kreisajā pusē aiz bijušās pareizticīgo baznīcas drupām un Vilķenes kapiem nelielā mežiņā, apmēram 25 m no upītes, ko vietējie sauc par Urdziņu. Vilķenes bļodakmens ir rupjgraudains, sarkanīgs granīts. Tas ir dziļi iegremdēts zemē. Akmens diametrs ir 1,15–1,20 m. Vidū iekaltās bļodas diametrs 35 cm, dziļums 15–22 cm. Arī Vilķenes akmenim, tāpat kā visiem Rietumkurzemes bļodakmeņiem, gar sāniem ik pēc 8,5 cm iekaltas tradicionālās 5 cm platās rievas. Akmens cilindriski apdarinātās daļas augstums ir 50 cm. Apakšējā daļa neizveidota, rupji apskaldīta. Vilķenes bļodakmens augstums ir 85 cm. Tas guldīts uz akmens šķembām, starp kurām daudz koka ogļu. Agrākos laikos ap akmeni bijušas ganības.

40 Robežakmens Blomes purvā atrodas netālu no Vecstrobu mājām stigas kreisajā pusē Blomes purva malā. Uz akmens virsmas uzraksts:

V.W: v M
1789

Uz akmens ir labi redzams iekalts krusts ar 3 noslēgtiem galiem. Robežakmens nav no mazajiem: apkārtmērs 7,70 m, garums 2,5 m, augstums 0,6 m un tas varētu iezīmēt Vilķenes muižas un Mētakas pusmuižas zemju robežas.

41 Rīgas rātes mežu robežakmens atrodas Rīgas rātes mežu aģentūrai piederošās Katrīnas mežniecības mežā aiz Briēžu mājām. Te jānogriežas pa labi līdz labā pusē iežogotai priežu jaunaudzei. Tā D malā grāvī atrodas šis robežakmens. Uz akmens virsmas iekalts uzraksts: 1798 un krusts ar 2 noslēgtiem galiem. Akmens izmēri: garums 1,2 m, platums 1,08 m, augstums 0,3 m.

Pāles pagasts

42 **Piemīņas akmens** atrodas pretī Lauru mājām Svētupes labajā krastā. Akmens ir neliels un uz tā virsmas ir šāds uzraksts:

Pirmd.5.Julijš 1867.

G.L: J.B:B.J.

J.K: M.K: E.B.

Par šo vietu ir nostāsts: "To vietu, kur ir akmens, sauc par Āzenbergu

Svētupes krastā bija izveidoti celiņi un sakopts upes krasts. Tā veidošanu un kopšanu veicis Birkenfelda tēvs. Akmenī iegravētais gada skaitlis – Āzenbergas atklāšanas laiks. Norādīti strādnieku vārdu un uzvārdu pirmie burti. Vietas izveidošana notikusi vienlaicīgi ar Pāles dzirnavu palaišanu."

43 **Ozolkalniņa akmens** izmantots, lai iemūžinātu patīkamus notikumus. Tajā iekalta sieviešu intīmā vieta. Stāsta, ka pie šī akmens pirms apmēram simts gadiem bijusi satikšanās vieta "Ķirpaku" māju saimniekam no Svētciena pagasta ar savu izredzēto no pāliešiem, un viņam visa tā milas lieta tā patīkusi, ka licis savam kalpam to iemūžināt un iekalt akmeni.

Katvaru pagasts

44 **Robežakmens** atrodas netālu no Upenu mājām Ludiņas upes labajā krastā, izcirtumā meža ceļa malā. Tas ir Limbažu muižas zemju robežakmens. Uz akmens virsmas iekalts: 1759 un krusts ar diviem noslēgtiem galiem. Akmens garums 0,95 m, platums 0,80 m, augstums 25 cm.

45 **Zīmju akmeņi** atrodas pie Muižkalnu mājām Tiegažos. Ir četri zīmju akmeņi. Trīs atrodas savās vietās, bet ceturtais, arot lauku, pārvietots. Akmeņos iekaltas īpatnējas zīmes, kuru nozīme nav skaidra. Viena no versijām, ka mūsu senči noteikuši laika ritumu: pavasara, vasaras un ziemas saulgriežus. Netālu no Muižkalnu mājām mežā ir vesela rinda robežakmeņu ar iekaltām zīmēm.

46 **Bedrīšakmens** Baznīckalniņā pie Žvīguru mājām – sena kulta vieta.

Umurgas pagasts

47 Zviedru cepure – sena viduslaiku nocietinājuma vieta. Atrodas Augstrozē pie Bērtuļu mājām ceļa kreisā pusē ap 70 m no ceļa. Teika stāsta: “Zem šī kalna esot paglabāts zviedru ģenerālis, un karavīri ar cepurēm sanesuši smiltis virsū.” Cits variants: “Kalns sanests ar cepurēm un šīneljiem, lai uzstādītu lielgabalus Augstrozes pils apšaudei”. Pakalnam apkārt senāk sastādītas lapegles, kas tagad izaugušas par milzīgiem kokiem.

48 Augstrozes Krusta kalns. Ir nostāsti, ka vēl 18. gs.1. pusē augstrozieši pielieguši vecos latviešu dievus. Ziemeļu kara laikā 1710. gadā Pēteris I uzdevināja plašu novadu Vidzemē savam ģenerālim grāfam Mellinam. Grāfs pēc tam pārdeva Augstrozi no Šlezvīgas izceļojošajam baronam Kārlim fon Gersdorfam. Pārdošanas līgumā norādīts, ka nocērtams pagānu svētozols un iznīcināmi upura altāri Ozolu kalnā – tagadējā Krusta kalnā. Tā vietā uzceļams krusts un palejā – baznīca, uzarami pagānu kapi un ierīkojama kristīgo kapsēta.

49 Liepleju Elku ozoli – sena kulta vieta. Atrodas netālu no Liepleju mājām. Tie saredzami arī pāri diķim no Augstrozes baznīcas puses. Kādreiz bijuši seši ozoli, tagad palikuši četri. Padomju laikā Liepleju Elku ozolus nosauca par A. Pumpura ozoliem. Ozolu izmēri: 4,30; 4,10; 4,0; 4,65.

50 Tēvu kalns – sena nocietināta vieta, senkapī. Atrodas Augstrozē aiz kapiem ap 500 m no Ezerleju mājām. Kalna D gals apmežots ar egļu stādījumiem. Pats kalns apaudzis ar jauktu koku mežu.

51 Jaundambišu zviedru valnis atrodas pie bijušām Jaundambišu mājām mežā, orientēts A–R virzienā, nostiprināts ar akmeņu krāvumu, centrālajā daļā pārrakts ar meliorācijas novadgrāvi. Pašlaik ap valni ir izcirtums. Valnis ir ap 250 m garš, centrālajā daļā 4–5 m augsts, abos galos tā augstums pakāpeniski samazinās līdz izlidzinās.

52 Ozolnieku zviedru valnis atrodas pie Ozolniekiem, kādreiz bijušā Āžu kroga. Šis valnis ir ap 3 m augsts centrālajā daļā, ar slīpām malām un ap 150 m garš. Tas atrodas līdzenumā, apkārt ganības. Valnis apaudzis ar krūmiem un dažiem ozoliem.

Akmeņi senāk esot bijuši mīksti un auguši, bet tad Dievs viņiem aizliedzis augt un padarījis par cietiem. Gausi tomēr augot akmeņi arī vēl tagad. Cieto akmeņi ļaudis, kā zināms, tura par augšanas zīmi.

Ja mazu akmeņi uzliekot uz liela akmens, tad mazais izaugot liels.

Meitas nesēd uz akmens, jo akmens nolād, ka mūžam nedabū vīra, vai arī ilgi jāsēd bāliņos, jeb tiek tālu aizvesta tautās.

Visur milzīgi lieli akmeņi esot velna upurējamā vieta. Ja uz kāda akmens apgulstoties cilvēks pulkstens divpadsmitos dienā, tad nekāda vara nelīdzot to cilvēku nodabūt no akmens. Viņam esot tur jāguļ līdz pulkstens vienam.

Tad viņš tiekot vaļā. Visu laiku velns viņam sēdot uz kakla.

Ar akmeņi jāapriebj visādas vainas un tad atkal akmens turpat jānoliek, tad ātri vainas sadzīst.

Svešā daļā jāiebāž ķešā akmentiņš, lai suņi nereg.

Kas ejot pret akmeņi atsīt labo kāju, tas satiks vīrieti, kas atsīt kreiso kāju, tas satiks sievieti.

Kad akmens vasaras laikā svīst, tad var droši lietu gaidīt. Ziemas laikā, kad akmeņi paliek slapji, laiks atlaižas.

Ja uz akmens parādās mitrums, tad otrā jeb trešā dienā lietus.

Ja akmeņi karstā dienas laikā svīst, tad sagaidāms lietus laiks.

Kad ziemā akmeņi svīst, tad būs sniegs.

Ja akmens sāk sūnot ziemeļa pusē, tad būs dziļa ziema.

/Latviešu tautas ticējumi/

Foto un teksts: Daina Čakste
Dizains: dizaina studija "Autos"
Iespiests: Jelgavas tipogrāfija
2007

 Hipotēku banka

Izdošanu finansē
VAS "Latvijas Hipotēku un zemes banka"
Limbažu rajona padomes projektu konkursa
"Pilnveidojot sevi, dot citiem" ietvaros